

FONOLOGINIS KALBOS SUTRIKIMAS

Fonologinis kalbos sutrikimas yra garsų tarimo sutrikimas, apimantis fonologines žinias, kalbėjimą ir klausymąsi. Vaikai blogai taria ir diferencijuoja panašiai skambančius kalbos garsus. Tokie sutrikimai dažniausiai vadinami **dislalijomis**. Blogai skirti kalbos garsus gali ir vaikai, kalbantys pro nosį (hipernosinumas), ir prastai artikuluojantys dėl artikuliacinio aparato parezių (dizartrijs).

Fonologinio sutrikimo pagrindas – neišlavinta foneminė klausa, nepakankamas foneminis suvokimas.

Foneminė klausa – tai gebėjimas iš klausos skirti kalbos garsų akustinius požymius, pvz., p-b, k-g duslumą ir skardumą, i-y, u-ū trumpumą ir ilgumą, o-uo, è-ie siaurumą ir platumą bei kitus skambėjimo skirtumus.

Fonologinis suvokimas – tai visų garso ir skiemens skiriamųjų reikšmių suvokimas, įskaitant kirtį, priegaidę, intonaciją, skiemenų kiekį žodyje, žodžio garsinę skiemeninę struktūrą, ritmą. Turintiems šių sutrikimų vaikams būdingas artikuliacinių vaizdinių nepakankamumas.

Fonologinį kalbos sutrikimą turintys vaikai neskiria kalbos garsų, daro daug garsinės analizės ir sintezės klaidų.

Gebėjimas skirti fonemas (kalbos garsus) daugeliui vaikų, turinčių kalbos sutrikimų, vystosi pavėluotai. Kai kurie kalbos garsai vaikui skamba vienodai, jis nekontroliuoja savo tarimo ir atsitiktinai ištaria tai vieną, tai kitą iš painiojamų garsų (p-b, s-š, c-č ir kt.). Tuos garsus painioja ypač dažnai, jei panašių garsų yra gretimuose žodžiuose ar skiemenyse.

Jų išvengti yra vienintelis kelias – **ikimokykliniame amžiuje lavinti vaiko foneminę klausą ir fonologinį suvokimą, formuoti foneminius vaizdinius.**

Garsų suvokimas, skyrimas, jungimas – svarbiausia mokymosi skaityti ir rašyti sąlyga.

Kiekviena tiek psichinė, tiek ir motorinė funkcija turi griežtai reglamentuotą savo pasirodymo laiką. Todėl 5-6 metų vaiko foneminę klausą išlavinti (arba pagerinti) ir foneminius vaizdinius suformuoti žymiai lengviau, nei mokykliniame amžiuje.

Laiku nesuteikus tinkamos specialiosios pagalbos, tikėtina, kad ateityje gali išryškėti skaitymo, rašymo sunkumai.

FONOLOGINIAI SUTRIKIMAI SKIRSTOMI PAGAL JŲ POBŪDĮ

Fonologinis sutrikimas (foneminė akustinė dislalijs) – garsų tarimo trūkumai dėl akustinių vaizdinių nepakankamaumo. Vaikai neskiria fonemų (garsų) pagal kuri nors vieną akustinę (girdimąją) požymį, kai kiti požymiai tokie

pat. Vaikas negali kontroliuoti savo tarimo ir atsitiktinai ištaria tai vieną, tai kitą iš painiojamų garsų.

Fonologinis sutrikimas (foneminė artikuliacinė dislalija) – garsų tarimo trūkumai dėl artikuliacinių vaizdinių nepakankamaumo. Tai garsų tarimo trūkumai, atsiradę dėl nepakankamai išlavėjusios foneminės klausos. Panašios artikuliacijos garsai painiojami. Kalbėdami vaikai nuolat keičia vienus garsus kitais. Garsai tariami netinkamai, iškreiptai. Artikuliacinio aparato anatomių bei inervacijos trūkumų nėra.

Fonologinis sutrikimas (hipernosinumas) - balso tembro ir garsų tarimo trūkumai, kai yra sutrikusi foneminė klausa.

Fonologinis sutrikimas (dizartrija) - garsų tarimo trūkumai dėl artikuliacinio aparato raumenų inervacijos nepakankamumo, kai yra sutrikusi foneminė klausa.

KAS BŪDINGA FONOLOGINIAM KALBOS SUTRIKIMUI?

- Garsus taria netiksliai, painioja panašiai skambančius garsus.
- Neatpžįsta fonemų pagal akustinius ir artikuliacinius požymius.
- Sunkiai taria sudėtingesnės garsinės – skiemeninės struktūros žodžius, keičia garsus, skiemenis, juos praleidžia, pakeičia ar prideda nesamus garsus ir skiemenis (pvz., „tevizorius“ - televizorius, „kugaris“ - kupranugaris).
- Negeba pakartoti opozicinių skiemenų grupių (ka-ga-ka, za-za-ža).
- Klysta nustatydami, ar yra nurodytas garsas garsų eilėje, skiemenyse, žodžiuose.
- Sunkiai sugalvoja žodžius, prasidedančius nurodytu garsu.
- Negeba atlikti garsinės analizės.
- Neatrenka paveikslėlių, kurių pavadinimai prasideda pateiktais garsais: s – saulė, ž – žirafa.
- Ne visada suvokia vieną kartą išgirstą užduotį.
- Greitai pavargsta.

PAGALBA

Esant fonologinio suvokimo sutrikimams, būtina nuolatinė ir sisteminga **logopedo** pagalba, atliekant įvairias užduotis:

- pasakyti pirmą, paskutinį garsą žodyje,
- išgirsti įvairius kalbos garsus (ypač netinkamai tariamus) žodžiuose,
- išgirsti, ar yra nurodytas garsas garsų eilėje, skiemenyse, žodžiuose,
- nustatyti, ar žodžio pradžioje, ar viduryje, ar pabaigoje yra aptariamas garsas,
- suprasti, kuo (reikšme ir garsine sudėtimi) skiriasi panašūs žodžiai,
- suvokti ir ištarti, kaip skambės žodis, jei vieną fonemą pakeistume kita,
- išvardinti, suskaičiuoti vis ilgesnių fonetinės rašybos žodžių garsus,

- išskirti pasikartojančius balsius, priebalsius,
- pakartoti skiemenis, žodžius, sakinius.

Pasitarę su specialistu, **tėvai** fonologinio suvokimo ugdymo užduotis turėtų atlikti ir namuose.

- Klausykitės, dainuokite besirimuojančias daineles.
- Mokykitės ir kartokite kuo daugiau eilėraščių, skaičiuočių.
- Skaitydami knygas bandykite surasti kuo daugiau besirimuojančių žodžių arba pasirinktam žodžiui sugalvokite besirimuojantį atitikmenį.
- Skaičiuokite sakinyje esančius žodžius.
- Plodami suskaičiuokite žodžio skiemenis.
- Pasakykite žodžio pradžią ir paprašykite vaiko sugalvoti žodžio pabaigą.
- Galvokite kuo daugiau žodžių, prasidedančių nurodytu garsu.
- Tęskite žodžių grandinę, kurioje sekantis žodis prasidėtų pirmojo paskutiniu skiemeniu ar raide.

Fonologinio suvokimo ugdymą namuose tėvai galėtų paversti smagiu visos šeimos žaidimu.

SVARBU

Venkite ilgos, varginančios veiklos.

Pradėkite nuo vaiką dominančios medžiagos.

Pateikite trumpas, konkrečias žodines instrukcijas.

Pagirkite, kad ir už nedidelius, laimėjimus.